

ENHAVO.

	paĝo
1. Enkonduko	42
2. Kelkaj bezonataj afiksoj por ĉiaj aspoj	43
3. Gramatiko de la hebrea aspo	44
3.01 Literoj	44
3.02 Kvazaŭseksoj	44
3.03 Persona pronomo	45
3.04 Montra pronomo	45
3.05 Demanda pronomo	45
3.06 Rilata pronomo	45
3.07 Poseda pronomo	45
3.08 Artikolo	45
3.09 Substantivoj, adjektivoj kaj adverboj	45
3.10 Nombro	46
3.11 Kvazaŭkazoj	46
3.12 Specialaj hebreaspoj afiksoj	47
3.13 Gradoj de komparo	47
3.14 Verbaj radikegoj	48
3.15 Tempoj	48
3.16 Modoj	48
3.17 Infinitivoj	49
3.18 Participoj	49
3.19 Sintakso	49
4. Enkonduko al la vortaro	50
5. Parto el la vortaro	54
6. Komentoj al psalmo 118	55
7. Utilo de la hebrea aspo	57
8. La propaganda valoro de la aspoj	57
9. Peto pri helpo kaj regularo	58

1. Enkonduko.

En antaŭa artikolo pri „la scienca tasko de Esperanto el konteoria vidpunkto”¹⁾ mi pledis por la farado de ĉiuspecaj aspoj. Tiajn aspojn mi dividis en du arojn: priskribajn aspojn kaj verumajn aspojn. La priskribaj aspoj havu la taskon precize kaj facile kompreneble konigi la originan enhavon de la teksto; la verumaj aspoj havu la taskon formuli la tutan supozatan veron kiel eble plej simple.

¹⁾ Scienca Revuo 2 2.

La hebrea aspo devas esti priskriba aspo. Ĝi ja havu la taskon facile sciigi la precizan signifon de la tekstoj de la Malnova Testamento, la unua parto de la Biblio.

Kiel estas tia celo atingebla? Mi uzis jenan metodon por la gramatiko: 1e mi reguligis ĉiajn malregulaĵojn.

2e mi forigis la nenecesajn formojn el la gramatiko.

3e mi anstataŭigis la restintajn formojn per formoj, uzataj en Esperanto aŭ harmoniantaj kun ĝi.

Por la vortaro mi agis tiel:

Ĉiam unu radiko (da kiuj ekzistas 3000) havas unu aspan tradukon. Se eble tiu traduko estas Esperanto-radiko. Plejofte tamen tio ne estas ebla. Tiukaze la traduko estas esperanta kunmetaĵo, kiu sugestas la ĝustan signifon. Kelkfoje mi faris tute novajn formojn (kutime mi prenis hebreaĵojn). Ĉar ĉi tiuj formoj estas multe uzataj, ili estas facile lerneblaj.

En la hebrea lingvo ekzistas sinonimoj kaj homonimoj. La sinonimojn mi ofte aspige tradukis per unu sama formo. Per specialaj prefiksoj ili tamen restas distingeblaj. Se eble, mi ankaŭ aspigis la homonimojn per unu traduko. La limoj inter la signifoj ne ĉiam estas klaraj. Ekz. „kvamprem” havas ne nur la fundamentan signifon „malvast”, sed ankaŭ „malamik”. Ĉi-tiukaze ne estas klare, ĉu ni havas du homonimajn radikojn, aŭ nur unu. Oni ja ofte „premas” siajn „malamikojn” per „malvasteco”.

Ĉar ni havas ĉiam la regulon: unu aspa radiko aspigas unu originan radikon, la originala teksto estas rekonstruebla el la aspa teksto. Do la aspo tute konigas la originalan tekston.

Nur estas grave, ke la uzataj aspoj ne sugestu malbonajn nociojn. Tamen tiukaze la aspo ne estus malpli adekvata, sed nur malpli facila. Oni ja devus lerni la en la aspo malsaman signifon de la kutima esperanta formo.

2. Kelkaj bezonataj afiksoj por ĉiaj aspoj.

Dum mia klopodo fari hebrean aspon jenaj afiksoj montriĝis dezirindaj:

A. Prefiksoj.

cik- indikas iran kaj revenan movadon.

ĉuki- estas la komenco de demandaj pronomoj.

ki- estas la komenco de rilataj pronomoj.

En la sekvantaj prefiksoj x indikas arbitran vokalon aŭ diftongon. La finajon (m x) oni povas jes aŭ ne uzi, kun aŭ sen dua vokalo.

dx (m x) donas al la radiko plurajn signifojn.

dv x (m x) donas al la radiko parencajn signifojn.

kv x (m x) donas al la radiko metaforajn signifojn.

sp x (m x) donas al la radiko specialajn signifojn.

- si x (m x)** indikas en priskribaj aspoj ke la originala lingvo havas kelkajn sinonimojn. Ĉi tiu prefikso diferencigas inter tiuj sinonimoj.
- di x (m x)** indikas en klarigaj verkoj (komentarioj) ke la uzita radiko fakte havas diversajn signifojn. Ĉi tiu prefikso diferencigas inter tiuj signifoj.

Ĉar ĉiu prefikso enhavas du arbitrajn vokalojn aŭ diftongojn, ĉiu prefikso entute povas havi pli ol cent formojn. La diferenciga kapablo do estas preskaŭ senlima.

B. Sufiksoj.

- ajĉ-** kombinas **-aĉ-** kaj **fi-**.
- ap-** anstataŭas **vir-**.
- onj-** **-malajĉ-**.
- ag-** faras el verbaj radikoj substantivojn. Kvankam tiu sufikso ne estas kutima, tamen ĝi estas oficiala. Ĝi ja estas regula kunmetaĵo kun la verbo „agi”. La kantado (kantago) ja estas la ago de kantanto.
- ad-** do nur indikas daŭron.
- erd-** indikas ripetitan agadon.
- ajo** indikas materion ĝis inklude homon (krome nemateriaĵojn).
- efo** indikas vivajojn ĝis inklude homon.
- ilso** indikas bestojn ĝis inklude homon.
- ulo** indikas homojn.
- orpo** estas materia ajo havanta difinitan formon kaj strukturon.

Oni do povas paroli pri kvarmastorpo kaj mamilso, anstataŭ pri kvarmastulo kaj mamulo.

3. Gramatiko de la hebrea aspo.

3.01 Literoj.

La hebrea aspo uzas la samajn literojn kiel Esperanto. Ĉar la hebrean aspon oni plej ofte legos kaj ne prononcos, la belsoneco povas esti malpli bona.

3.02 Kvazaŭseksoj.

La pronomoj kaj substantivoj grandparte estas dividitaj en du kvazaŭseksajn genrojn: la *apan* (vidu § 2) kaj la *eŝan* genrojn.

La malapa genro estas indikata per „eŝa”, ĉar ĝi ampleksas pli ol la inajn vortojn.

Ofte la apajn kaj eŝajn vortojn oni ne povas rekonii per iu finaĵo. Tiukaze nur la pronomoj uzendaĵ por indiki ilin estas apaj aŭ eŝaj laŭ formo.

3.03 Persona pronomo.

La hebrea aspo havas jenajn personajn pronomojn.

La tradukoj estas donataj kursive, a indikas apa, e indikas eŝa.

Ununombro		Plurnombro	
1	mi <i>mi</i>	nob <i>ni</i>	
2a	atap <i>vi</i> (apa)	kemap <i>vi</i> (apaj, geaj)	
2e	ateŝ <i>vi</i> (ina)	kemeŝ <i>vi</i> (inaj)	
3a	hap <i>li, tiu</i>	ilap <i>ili</i> (apaj, geaj), <i>tiuj</i>	
3e	heŝ <i>ŝi, ĝi, tiu, tio</i>	ileŝ <i>ili</i> (inaj), <i>tiuj, tio</i>	

Post la pronomoj ofte sekvas la duonsufikso „-nan”, kiu partiklo emfazas la pronomon. Fakte -nan indikas ke la pronomo ankaŭ troviĝas en la hebrea lingvo, kvankam la sintakso ne nepre bezonas ĝin.

3.04 Montra pronomo.

Kutime la esperantaj vortoj: *tiu, tiuj, tio*, estas tradukendaj per la persona pronomo; sed se en Esperanto la vorto *ĉi* estas aldonita, la hebrea aspo uzas

ĉitap	<i>ĉi tiu</i> (apa)
ĉiteŝ	<i>ĉi tiu</i> (ina), <i>ĉi tio</i>
ĉitoj	<i>ĉi tiuj, ĉi tio</i> .

3.05 Demanda pronomo.

La hebrea aspo havas du demandajn pronomojn:

me	<i>kiu, kiuj</i>	por homoj
ma	<i>kio, kia</i>	por aĵoj

Ma ĉitap signifas: *kio ajn*.

3.06 Rilata pronomo.

Anstataŭ la rilatan pronomon, la hebrea aspo uzas la partiklon „ŝer”, kiu signifas: *pri kiu (kio, kiuj) estas menciinde ke*.

3.07 Poseda pronomo.

Anstataŭ la posedan pronomon la hebrea aspo uzas „of” kun persona pronomo. „**OP**” signifas: *de*. (Vidu ankaŭ 3.11).

3.08 Artikolo.

La artikolo estas: *la*.

3.09 Substantivoj, adjektivoj kaj adverboj.

La diferenco inter substantivoj, adjektivoj kaj adverboj en la hebrea lingvo estas malpli klara ol en Esperanto. Tamen en la aspo la finaĵoj -o, -a kaj

kelkfoje *-e* estas uzataj. Oni sciu ke substantivoj ofte estas uzataj kiel adverboj, do *-o* ofte signifas *-e*. Plue adjektivoj ofte estas uzataj kiel substantivoj, do *-a* ofte signifas *-o*, *-ulo* aŭ *-ajo*. Kelkfoje la aspo uzas alterne *-o* aŭ *-a* por la sama hebrea formo, kiun oni povas opinii du homonimoj.

3.10 Nombro.

La hebrea aspo konas tri nombrojn : ununombro, dunombro kaj plurnombro. Jen la finaĵoj :

ununombro	-o	(-a)
dunombro	-oj	
plurnombro	-oj	(-aj)

La dunombro plejofte estas uzata ĉe aĵoj, kiuj kutime troviĝas duope. La plurnombro de la sama radiko tiukaze ofte havas metaforan signifon. Ekz. :

sep djamokuloj	sep okuloj
sep djamokuloj	sep fontoj (okuloj de la tero)

La adjektivo ne havas dunombrofinajn; oni uzas la plurnombrofinajn.

Kelkaj substantivoj estas ĉiam plurnombraj laŭ formo, sed ununombraj laŭ signifo.

3.11 Kvazaŭkazoj.

Anstataŭ „de” la hebrea aspo uzas „of”, aŭ plej ofte sufiksitan „-f”. Antaŭ *-f* la dunombrofinaj oĵ perdas sian supersignon.

La formo sen *-f* nomiĝas la kvazaŭkazo absoluta, la formo kun *-f* aŭ of nomiĝas la kvazaŭkazo konstruita. La konstruitaj finaĵoj por dunombro kaj plurnombro do estas egale: oĵf.

Grava estas jena regulo : Antaŭ la kvazaŭkazo konstruita neniam troviĝas artikolo. Se la sekvanta substantivo estas difinita, ankaŭ la substantivo en kvazaŭkazo konstruita estas difinita; se la sekvanta substantivo ne estas difinita, ankaŭ la substantivo en kvazaŭkazo konstruita ne estas difinita. Ekz. :

domof reĝo	(iu) domo de (iu) reĝo.
domof la reĝo	la domo de la reĝo.
domof Sinjorulo	la domo de la Eternulo.

Ĉar „Sinjorulo” estas nomo, tiu vorto estas difinita.

Ankaŭ estas uzbla la prepozicio „le” ekz.:

domo le la reĝo	(iu) domo de la reĝo.

Same kiel en Esperanto, oni povas indiki la direkton de movo per sufiksa *-n*. Do „domon” signifas : al domo, ofte hebrea ankaŭ : dome.

La finaĵo *-n* neniam indikas la objekton de iu faro. En la hebrea aspo la objekto ne havas specialan finaĵon. Se la objekto estas difinita vorto, ĝi en prozo ofte havas la prepozicion „ejt” aŭ „ot”; post verboj ofte estas uzata „no”.

La diferenco inter „ot” kaj „no” estas nur grava por rekonstrui la hebrelingvan tekston. „No” estas uzata, se hebrelingve la objekto estis sufikse alkröcita al la verbo. Pri la diferenco inter „ejt” kaj „ot” vidu la vortaron ĉe „ejt”.

3.12 Specialaj hebreaŝpaj afiksoj.

La hebreaŝpaj afiksoj estas malbone difinitaj. Nur uze oni povas lerni iliajn signifojn.

A. Prefiksoj:

ha-	(tre malofta).
li-	(plejofte en nomoj), parenca al la pronomo „hap”, la hebreaŝpa anstataŭaĵo de „li”; do signifas : <i>-anto</i> , <i>-ulo</i> .
mu-	} (tre ofta) parenca al la pronomo demanda „ma”; signifas : <i>-ejo</i> ,
meŭ-	
to-	} (sufiĉe ofta) ofte indikas abstraktaĵojn.
ta-	

B. Sufiksoj:

-eŝ-	} (tre ofta) signifas : <i>-ino</i> , <i>-ajo</i> , <i>-eco</i> , <i>-aro</i> , iu el <i>-aro</i> .
-aŝ-	
-in-	(tre malofta) estas uzata, se la hebrea lingvo estis havanta m a l s a m a j n r a d i k o j n por indiki la apajn kaj la inajn seksulojn.
-un-	} ofte abstraktaĵoj.
-ojn-	
-ut-	<i>-eco</i> k.t.p.
-itj-	<i>-ulo</i> , <i>-ano</i> , <i>-ido</i> (ne por junaj bestoj).

La formoj *meŭ-*, *ta-*, *aŝ-*, *ojn-* estas uzataj nur, se la sama radiko jam havas alian kunmetaĵon kun resp. *mu-*, *to-*, *eŝ-*, *un-*.

3.13 Gradoj de komparo.

La formo de la gradoj de komparo montriĝas el jenaj ekzemploj :

Hap la granda of (aŭ: men klot) nob: Li estas la plej granda el ni.
Li estas pli granda ol ni.

Hap granda men nob:

Pri pluaĵ signifo de „men” vidu la vortaron.

3.14 Verbaĵ radikegoj.

Same kiel en Esperanto en la hebrea aspo la verba radiko povas esti pli-longigata per afiksoj. Tiaj pli-longigitaj formoj nomiĝas radikegoj.

La radiko sen afiksoj nomiĝas nurverbo; la radikegoj estas: nit-verbo, verbedo, verbedajto, nitverbedo, hiverbo kaj hiverbajto.

Oni formas la radikegojn de la verboj, anstataŭigante la radikon „verb” per la koncerna verba radiko. La nurverbo ne havas la prefikson nur-.

Krom -ed- kaj hi- ankaŭ estas uzataj -edj- kaj ho- por nenormalaj duaj formoj.

La plej oftaj signifoj de la radikegoj estas:

Nitverbo: *igi, esti -ata* kaj ĉiaj reflektivajtoj.

Verbedo: *-adi, -egi, -erdi* (vidu § 2), *-igi, sen-igi*.

Nitverbedo: La nitverbedo estas la refleksiva formo kutime de la verbedo, sed ankaŭ de la nurverbo kaj eĉ de la hiverbo. Ĝi ankaŭ povas havi pasivan signifon.

Hiverbo: *-igi, uzi* (ekz. *hioreli = aŭdi*), *igi-sur-sian-haŭton do -igi* (paliĝi ruĝiĝi).

La sufikso -ajt- faras pasivajn verbojn. Kiel en Esperanto oni povas diri „vi estas prava” aŭ „vi pravas”, tiel ankaŭ oni povus diri anstataŭ „vi estas batata”, „vi batatas”. Ĉar la hebrea lingvo ne havas kunmetitajn verbajn formojn, ĉiam la lasta eblo estas uzata en la hebrea aspo. Fakte -ajt- estas finajo de la participo.

3.15 Tempo.

La hebrea aspo havas du tempojn: la perfektan kaj la imperfektan. Jen la finajtoj:

perfekto: -ik

imperfekto: -ak

Post „kaj” kelkfoje ne estas klare, ĉu la hebrea lingvo uzis la perfektan ĉu la imperfektan. Tiukaze la hebrea aspo uzas la finajtojn -ajk.

La signifoj estas jenaj:

-ik signifas: (*estas, estis, estos*) (-inta, certe —onta)

-ak signifas: (*estas, estis, estos*) (-anta, -onta)

Plue -ak- ofte priskribas kutimojn, -ik- cirkonstancojn aŭ ĝeneralajn spertojn.

3.16 Modoj.

Krom la finajtojn -ak-, -ik-, la hebrea aspo verbo ankoraŭ havas kelkajn aliajn finajtojn.

-uk- havas la saman signifon kiel en Esperanto la u-modo kun pronomo.

-u estas uzata kiel -u sen pronomo en Esperanto. En la hebrea aspo kutime jes troviĝas pronomo por indiki la specialan hebrelingvan formon.

Anstataŭ -uk- plejofte estas uzata la finajo de la imperfekto -ak. Le neo de -uk- ne estas „ne”, sed „neŭ”. Se -ak- anstataŭas -uk-, la neo restas „neŭ”.

3.17 Infinitivoj.

La hebrea aspo havas du infinitivojn.

La infinitivo konstruita havas la finajtojn -i aŭ kelkfoje -if (kvazaŭkazo konstruita). La signifo estas la sama kiel en Esperanto.

La infinitivo absoluta havas la finajtojn -aŭ. Ofte la infinitivo absoluta troviĝas apud alia formo de la sama verbo. Antaŭ la sama verbo ĝi signifas „certe”, „tre”; post la sama verbo ĝi signifas: „ripete”, „daŭre”. La infinitivo absoluta ĉiam estas post ordona modo (-u) kaj participoj; tiukaze la signifo plejofte estas „certe”, „tre”.

Anstataŭ la esperantan formon -ante la hebrea aspo ofte uzas la infinitivon absolutan, plue ankoraŭ anstataŭ la ordonan modon.

3.18 Participoj.

La hebrea aspo havas du participojn: aktivan kaj pasivan.

La aktiva finiĝas per -ajnt-, kaj signifas: -int-, -ant-, -ont-.

La pasiva finiĝas per -ajt-. Kvankam ankaŭ -ajt- estas sentempa, plejofte ĝi signifas -it-.

3.19 Sintakso.

La sintakso de la hebrea aspo estas preskaŭ la sama kiel tiu de la hebrea lingvo. La traduko estas precize laŭvorta, reproduktanta la intersekvon de la vortoj. Nur la verboj kun antaŭmetita „kaj” estas reguligitaj per interŝanĝo de perfekto kaj imperfekto (aŭ modoj).

Ne estas eble, nek necese, pritrakti la sintakson ĉi tie. Mi nur menciis ke la hebrea aspo ofte uzas senverbajn frazojn por priskribi situaciojn (ekz. Ps. 118:1 rekantajo). Por signifi „estas” ofte estas uzataj „hap”, „hes”, aŭ alia pronomo.

Komentante Psalmon 118 mi povos aldoni la necesajn rimarkojn.

4. Enkonduko al la vortaro.

Kiel en Esperanto-vortaro ne la vortoj troviĝas en alfabeto vicordo, sed la radikoj, tiel same en hebrea aspo vortaro la trunketoj estas alfabeto ordigitaj.

Por trovi la trunketon oni agu jene:

le oni forigu la specialajn hebreaspajn afiksojn (vidu § 3.12), kaj la finajojn -o, -a, k.t.p. La restaĵo nomiĝas la trunko.

2e oni forigu la prefiksojn mal-, ne-, kaj tiujn el § 2, kiuj enhavas la signon x. La restaĵo estas la serĉata trunketo.

Kvankam la trunketo plejofte estas kunmetaĵo el esperantaj radikoj, tamen ĝi estas la plej simpla elemento el la aspa vortaro.

Sub la trunketoj troviĝas la kunmetitaj trunkoj laŭ alfabeto ordo; sub tiuj la vortoj, unue la verboj kaj iliaj radikegoj.

5. Parto el la vortaro.

Jena vortaro enhavas pli ol estas necese por kompreni la komentojn pri psalmo 118. Ĝi ja mem havas valoron por doni impreson pri la aspo.

ADAM

—o: homo, homaro.

—eŝo: tero (plejofte kiel ejo por homoj kaj iliaj vegetaĵoj).

ALT

—i: esti (iĝi) alta, aroganta, pli potenca ol.

—edi: altigi, sendanĝerigi, kreskigi, eduki, laŭdi.

hi—i: altigi, starigi, forporti.

Slomalt

—i: esti (iĝi) alta, aroganta, kuraĝa; kreski.

hi—i: altigi, malhumiligi.

ANGUL

—eŝo: murdento, angulo, popolestro.

AVERTEG

—i: puni, admoni, eduki, averti.

nit—i: agi laŭ averto, puno.

—edi: puni, admoni, instrui, instigi.

nit—edi: agi laŭ averto.

BE

—: en, infer (t.e. en la nombro de), kiel, sur, laŭ, apud, kontraŭ, kun, havante, per, pro, kiam.

BRAVIPOV

—o: forto, potenco, produkto (de arbo), braveco, riĉaĵo, armeo.

BUC

Spambuĉ

—i: ofere buĉi (kelkfoje: profane buĉi).

—edi: oferi, oferedi (vidu § 2, p. 44).

mu—o: altaro.

DI

—o: dio (ĝenerala termino por Dio kaj idoloj. Kelkfoje speciale por Dio por Kiu plejofte estas uzata la vorto: Elohoj.

DIREG

—i: bleki, kriei. (al)voki, proklami, prediki, inviti, nomdoni, legi laŭtvoĉe.

DIREKT

Spamdirekt

—i: doni, meti, fari, vendi.

DUMGIS

—: ĝis, dum (t.e. ĝis la fino de), tre, eĉ.

ELOH

—o: dio, plejofte Dio.

—oj: A: dioj, idoloj, ŝirmemaj spiritoj.

B: Dio (do plurnombra formo, havanta ununombran signifon), supernatura estaĵo, kvazaŭdia homo.

La radiko Eloh estas pli bone konata per la islama formo Alah: ĝi estas plilongiĝo de tiu radiko, kiun mi aspigis per : dio.

ESTIĜ

—i: fariĝi, ekesti, ekzisti, esti.

nit—i: ekzistiĝi, iĝi.

EJT

Povas anstataŭi „it” kaj „ot”. Vidu do tiujn vortojn.

FESTEG

—o: festo.

IT

—: apud, kun, per la prizorgo de, ĉe.

JESU

hi—i: savi, liberigi, sendanĝerigi.

nit—i: esti savata, helpata.

—eŝo: helpo, saluto, feliĉo.

Tiu radiko estas bone konata en la novtestamenta nomo : Jesuo.

Pro la influo de la greka lingvo, la s perdis la supersignon.

KAJ

—: kaj, sed.

Dvomkaj

—: kune, ankaŭ, eĉ, krome, tamen.

KEJ

—: ke, ĉar, sed, tiel, malgraŭ tio, kiam, kial, se.

KI

—: kiom, kiel, kia. (kompara vorto; ne demanda)

KL

—o: tuto, ĉio, ĉiom.

—of: (kvazaŭkazo konstruita): tuta, ĉiuj, ĉiu, iu, ĉia.

KOMPLEZ**Dvamkompez**

- a: *servema, kompleza, eminentulo, princo.*
- eŝo: *komplezo, libervola donaco, donemo, riĉeco.*
- aŝo: *eminenteco, nobeleco, nobela ago.*

LE

- : *al, ĝis, po, por, el inter, „tu“, „no“ (vidu Sci. Rev. 2 14), pri, nome, pro.*

LOJAL

- o: *Daŭra amo kaj fideleco de interliguloj.*

MEN

- : *El, de, post, pro, ol. (Ĝi ankaŭ indikas lokojn).*

MIRAKL

- nit—i: *esti mirakla, nenormala, enigma.*
- hi—i: *ĉari miraklon, aĝi mirakle, nenormale, mirinde.*

-NA

- : *instiga duonsufikso, kiel „do“ en „venu do“.*

- NAN Vidu la gramatikon § 3.03 (p. 45).

NOT**Dvamnot**

- : *kalkuli (konstati la nombrojn).*
- ajnta: *skribisto.*
- nit—i: *esti kalkulita.*
- edi: *kalkuli, sciigi, rakonti.*

OT

- : *kutime indikas la objekton de la ĉaro. Vidu ankaŭ § 3.11, p. 47.*

PEL**Dvampel**

- nit—i: *interparolaĉi.*
- edi: *paroli, diri, promesi, ordoni.*
- hi—: *duopigi (kiumaniere oni „pelas“ la brutojn antaŭ plugiloj, k.t.p.).*
- o: *vorto, sentenco, parolo, afero, tasko, (per kiuj oni esprimas (elpremas, elpelas) sian internon).*
- ilso: *abelo.*
- mu—o: *dezerto, stepo (kien oni pelas la brutojn).*

PREFERAM

- i: *ami, plifavori.*

Malpreferam

- i: *malami, malplifavori.*

PREM**Kvamprem**

- i: *kunligi; esti malvasta, esti danĝere; kontraŭbatali, esti ĵaluzo.*

- hi—i: *premi (per milito).*

- a: *malvasta.*

- o: *mizero, timigo, malamiko.*

- mu—o: *malvasta loko, timegeco.*

SINJORUL

- o: *Aspigajo de la Dia nomo „Jave“.*

Kutime la propraj nomoj ne estas aspigataj. Oni ja jam konas la originajn formojn. Nur ĉe klarigoj de la nomoj la aspigita formo estas aldoninda. Normale aspigate la nomo estas „Liestigo“ (Vidu Eliro 3, kie ankaŭ estas uzata „Miestigo“).

Pro la sankteco de la nomo la Judoj postekzilaj ne plu kuraĝis prononci ĝin. Tial ili plejofte prononcis: Sinjoro.

Aspigante per „Sinjorulo“ mi klopodis daŭrigi la karakteron noman, la tradicion de „Sinjoro“, kaj krome distingi de la normala vorto Sinjoro. Multaj lingvoj uzas „Sinjoro“, aliaj (i.a. Esperanto) „Eternulo“.

SON

- o: *plejofte: voĉo; sed ankaŭ ĝenerale: sono.*

ŜNUR**Djamŝnur**

- o: *ŝnuro; branĉo kun multaj folioj.*

TRA**Kvamtra**

- i: *penetri, eniri, sukcesi.*

- hi—i: *plenumi, finpretigi, igi sukcesi, doni bonŝancon, feliĉon.*

TURN**Dvamturn**

- i: *turniĝi, aliiĝi, ĉirkaŭiri, sin meti ringe, esti (iri) ĉirkaŭ.*

- nit—i: *turniĝi, sin meti ĉirkaŭ.*

ULAR**Spomular**

- o: *ne Izraelida popolo; do fakte: malamika popolo.*

VEN**Djamven**

- i: *eniri, veni, esti rikoltata, ataki.*

- hi—i: *enporti, igi alporti, venigi.*

VOĈEG

- i: *kriegi, ĝojkrii, plendi.*

- o: *krio pro savo aŭ triumfo.*

- eŝo: *kriego, ĝojkrio, petado.*

6. Komentoj al psalmo 118.

(La ciferoj indikas la versojn: vidu Sciencan Revuon, 2 17).

1. „kej” en la rekantaĵo signifas „ĉar”, sed en la sama rekantaĵo en la versoj 2-4 ĝi signifas „ke”.
5. „mu-” : -ejo, metaforo por -eco; „be” signifas samtempe „en” kaj „per”. Do laŭvorte la traduko ĉirkaŭe estas : *El malvasta loko mi vokis, kaj mi ricevis respondon en vasta loko; laŭsignife la traduko proksimume estas : Pro mia premateco mi vokis, kaj Sinjorulo respondis per liberigo.*
6. „farak” : povas fari.
- 7a. „be” : iu el.
- 7b. „mi-nan” : -nan emfazas la diferencon kompare al la malamikoj.
- 7c. „vidak be” : la verkinto (aŭtoro) povas vidi tra inter siajn malamikojn, do ili malvenkis.
8. „bona ... men” : estas pli bone ... ol.
9. „dvamkomplezaj”, Moko al la nobeloj, kiuj ofte ne estas komplezemaj.
- 10a. „klof” : vidu vortaron ĉe kl.
- 10b. La rekantaĵo estas malklara. Gramatike „**hicirkumcidi**” signifas : *igi ke oni cirkumcidu do : igi ke iu (alia) volas cirkumcidigi, t. e. Izraelidigi.* Do hicirkumcidi povus signifi : *konverti, kaj oni povus traduki : per la nomo de Sinjorulo mi konvertos ilin.* Por ŝati tiun tradukon oni memoru, ke tiamaniere la Normanoj en la deka jarcento estis venkataj per Kristanigo. Kontraŭ tiu klarigo atestas, ke verso 12 vidigas ĝojon pro la pereado de la fremdpopolanoj. Tio ne supozigas konvertemon. Tamen oni memoru la konvertemon de diktatoroj.
- Ĉar lingvo ne estas matematiko, oni povas supozi ke „**hicirkumcidi**” signifas : *pritrakti laŭ ilia necirkumciditeco.* Por kompreni tiun eblan klarigon, ni devas scii kion signifas „**be nomof Sinjorulo**”. Ĉiukaze Sinjorulo estas la nacia dio de la cirkumciditaj Izraelidoj, iliaopinie preta por malbeni la necirkumciditojn, tiel malfortigante ĉi tiujn.
- Plue „**be nomof**” povas signifi : *en la nomo de, do : agente kvazaŭ anstataŭ ...*, aŭ : *per la nomo de, do : uzante la nomon de ...*, kiel malbenilon. Ambaŭkaze la sukceso estas certa. „Laŭ ilia necirkumciditeco” do indikas la malfortecon de la malamikoj. „Agi laŭ ilia necirkumciditeco” do supoze iel signifas : *venki.* Tial „**hicirkumcidi**” ofte estas tradukita per : *disbati, falige bati, neniiĝi, k.t.p.*
- Finfine mi kromdiru ke „laŭ ilia necirkumciditeco” ankaŭ esprimas, ke la malamikoj estas indaj je pereado.
11. „**dvamturnik**” : La uzita hebrelingva verbo havas du samsignifajn formojn, longan kaj mallongan. Ĉi tie ambaŭ estas uzitaj. La longan mi aspigis per kursivigo.

- 13a. „Ekpuŝaŭ” : vidu 3.17.
- 13b. „kaj” : sed.
14. „muzikeŝo” : *temo por muzikado.*
17. „mufaro” : faritaĵo.
- 20a. „pordego” estas apa vorto.
- 20b. „le” : *de (tu)* (vidu Sci. Rev. 2 14).
- 22a. „ŝtono” estas eŝa vorto.
- 22b. „kapo” ankaŭ signifas *komencon*. Konstruade la komenco troviĝas mal-supre. Tial la signifo povas esti : *bazangula*. Fakte „**kapof anguleŝo**” ankaŭ povas signifi *supr(an ŝton)on de murdento*.
- 23a. „ejt” = it = ĉe. **Men ejt** : *kaŭzita de.*
- 23b. ĉiteŝ : *tio ĉi.*
- 24a. *Ĉi tiu estas la tago, kiun faris*
- 24b. „Be” : *pro kaj dum.*
25. „hijeŝuu-na” : laŭsone : „*hoŝia-na*”, bone konata hebreaĵo.
27. „ligu ... **djamŝnuroj**” : tre malklara frazo. Feston oni ne povas ligi, kaj „**djamŝnuroj**” povas signifi *ŝnurojn* aŭ : *festilajn branĉojn.*

Se oni „**djamŝnuroj**” interpretas kiel „*ŝnuroj*”, oni povas supozi ke „**festego**” estas *festofera besto*; se oni „**djamŝnuroj**” interpretas kiel „*festilaj branĉoj*”, oni povas supozi ke „**festego**” indikas procesion aŭ festan dancon.

La lasta parto de la frazo ankaŭ ne donas sufiĉan apogon, ĉar la kornoj de la altaro estas la plej sankta parto. Do ankaŭ procesio povas iri ĝis la kornoj de la altaro, kaj ankaŭ danĉfiguro povas havi sian centron aŭ finon ĉe la kornoj de la altaro.

Ankaŭ estas eble, ke „**djamŝnuroj**” indikas la formon de danĉfiguro, do signifante : *laŭ la maniero de ŝnuroj, en longa vico.* Mi aldonu kelkajn tradukojn :

Zamenhof : *Aranĝu la festan procesion kun branĉoj ĝis la kornoj de la altaro.*

Franca sinoda traduko : *Ligu la viktimojn per ŝnuroj, kaj konduku ilin ĝis la anguloj de la altaro.*

Germana traduko : *Ornamu la feston per branĉoj ĝis (al?) la kornoj de la altaro.*

Nederlanda traduko : *Ligu la festoferaĵojn per ŝnuroj ...*

7. Utilo de la hebrea aspo.

Prijuĝonte la utilon de la hebrea aspo, oni respondu du demandojn.

Unue oni estu respondinta, ĉu oni povis kompreni la donitajn komentojn pere de sia nacilingva aŭ de la Zamenhofa traduko. Por trovi respondon mi ne povas doni pluan helpon.

Due oni sciu, ĉu oni ne povas lerni la hebrean lingvon preskaŭ same facile kiel la hebrean aspon. Por trovi respondon ni komparu ilin.

Aspigante mi uzis hebrean gramatikon, el kiu proksimume 140 paĝoj temas pri la formoj: Tiun nombron oni ne povas senpere kompari kun mia tria para-grafo, ĉar mi ne donis ekzemplojn, kaj forlasis kelkajn listojn de adverboj, numeraloj, k.t.p. Se mi triobligis la trian paragrafon, la komparo certe estus ebla. Ankaŭ tiel la diferenco estas grava.

Por indiki la specialajn malfacilaĵojn de la hebrea lingvo, mi menciis ke en la uzita hebrea gramatiko 26 paĝoj temas pri la sonoj kaj literoj. Se oni povas plenigi tiom multe da paĝoj, la temo devas esti tre malsimpla.

Plue la posedan pronomon la hebrea aspo anstataŭigas per „of” kun persona pronomo. En la hebrea lingvo la pronomoj estas sufikse uzataj, post verboj por montri la objekton, post substantivoj por indiki la posedanton, k.t.p. Pri la ĝusta maniero temas 22 paĝoj, diferencigantaj inter 12 vortklasoj.

Ĉe la hebrelingvaj verboj la pronomoj eniĝas en la verbajn formojn. Pri la bona maniero temas 45 paĝoj, diferencigantaj inter 13 verbaj klasoj.

Tio ĉio plenigas pli ol 90 malsimplajn paĝojn, kiuj estas facile aspigeblaj per unu simpla paĝo.

La vortaro de la hebrea lingvo estas tre malfacila, ĉar la fundamentaj radikoj preskaŭ ĉiuj konsistas el tri konsonantoj. (La intermetendaj vokaloj helpas indiki la konjugacion). Nu, la hebrea lingvo havas 23 konsonantojn; por ekscii la nombron de la eblaj kombinaĵoj oni devas kalkuli la trian potencon. Oni trovas la nombron 12000. Fakte ekzistas preskaŭ 3000 radikoj, do kvarono de la eblaj kombinaĵoj havas signifon. Oni nur memoru ilin!

Plue la afiksoj ofte konsistas el nur unu konsonanto; la konjugacio de la verboj do konas multajn formojn, havantajn tri aŭ kvar konsonantojn.

Kelkaj konsonantoj estas foriĝemaj, ekz. v, j, n. Tiel la formoj, normale havantaj kvar konsonantojn, iĝas havantaj tri konsonantojn, do tre similaj al aliaj konjugaciaĵoj de la normala verbo. Ĉar kvarono de la eblaj kombinaĵoj havas signifon, la lernanto ofte interŝanĝas la formojn, kaj ne povas malimpliki la tekston. Retrotradukante el la nacilingva traduko li provas diveni la originan formon; ĉar la nacilingva traduko ne estas laŭvorta, li ofte ne sukcesas. Laŭvorta aspigaĵo pli bone povas helpi tian lernanton.

Kvankam do estas klare ke la aspo estas multe pli facile lernebla, mi volas ankoraŭ iom daŭrigi la temon. Kial oni lernas la hebrean lingvon? Ĉu por scipovi la formojn? Nepre ne! Oni volas kompreni la sintaksajn notindaĵojn, kaj por tiu celo la kono de la formoj estas necesa. Bedaŭrinde oni bezonas tiom multe da tempo por lerni la formojn, ke oni ofte ne plu havas tempon por la sintakso. En la uzata de mi gramatiko post la 146 paĝoj pri la formoj sekvas nur 35 paĝoj pri la sintakso, kiuj estas multe pli facile lerneblaj ol la antaŭaj 146. Oni vidas ke la lernado de la formoj estas tro temporaba.

Ĉar la sintakso de la aspo estas preskaŭ la sama kiel tiu de la lingvo (nur unu malregulaĵo estas reguligita), oni povas lerni la hebrelingvan sintakson ne konante la formojn. Tio estas gravega gajno. Ankaŭ la vortaraj

notindaĵojn oni povas konigi al si ne uzante la malfacilan hebrelingvan gramatikon.

Tial studinte la legadon de Esperanto dum unu semajno, kaj la legadon de la hebrea aspo dum dua semajno, oni povas pli bone konigi al si la hebrean sintakson ol post lernado de la hebreaj formoj dum kvar monatoj. Kaj studinte la hebrean aspon dum du monatoj oni certe povas pli bone legi la aspon, ol la plimulto de la kristanaj pastroj la hebrea lingvon legi povas aŭ iam povis.

Ĉu ni do konkludu ke estas troe, lerni la hebrean lingvon? Nepre ne.

La malnovtestamenta teksto enhavas multajn malperfektaĵojn; por konjekti plibonigojn oni scipovu la lingvon. Sed tiu argumento nur valoras por tiuj kiuj sufiĉege konas la lingvon mem. Alikaze oni ne konjektu.

Plue la teksto enhavas multajn vortludojn kaj etimologiaĵojn, ofte misajn. En la aspo ili ofte perdiĝas. Kompreneble tiuj sciindaĵoj estas facile menciieblaj per notoj. Sed tiu, kiu volas mem eltrovi ilin, devas lerni la lingvon.

Por vidi la utilon de la aspo, oni antaŭe taksu la tempon, disponeblan por malfermi la Malnovan Testamenton. Oni plejofte devas elekti inter perfekta kono de la hebrea aspo, kaj malbona kono de la hebrea lingvo. Ĉi tio estas la alternativo por preskaŭ ĉiuj ne-pastraj interesiĝuloj, kaj por multaj pastroj. Por ili la elekto ne estas malfacila. Ili elektu la aspon.

La sciencaj komentarioj plejofte estas verkataj por tiuj, kiuj mem ne sufiĉe povas interpreti la tekston, ĉar ili mem ne sufiĉe scipovas la lingvon. Tial la rekomendinda lingvo por la komentarioj estas la aspo, anstataŭ la hebrea lingvo. Kompreneble oni ne verku la komentarioj en la aspo, sed oni jes citu la komentatan tekston aspe. Tiel la komentario estos legebla por multe pli da homoj. Do ankaŭ la verkistaj hebreistoj havos multan utilon de la hebrea aspo.

Finfine mi konvinkigis, ke oni povas pli rapide unue lerni la aspon kaj poste la lingvon, ol lerni senpere la lingvon. Por diveni malfacilaĵojn oni devas scii la strukturon de la frazo. Nur la aspo ebligas unue lerni la sintakson.

8. La propaganda valoro de la aspo.

Kvankam la propagando por Esperanto ne donas iun sciencon motivaĵon, tamen mi volas diri iom pri tiu valoro.

Esperanto ekzistas publike jam pli longe ol 60 jarojn, do pli longe ol dum unu generacio. Ni do rajtas supozi ke la Esperanto-movado atingis ian gradon de konstanteco. Eble la nombro de la Esperantistoj povas jen duobliĝi, jen dekonobliĝi; sed ĉe nia konstanta propagando ni devas supozi pli-malpli konstantan efikon.

Pripensante la kialon, ni vidas ke Esperanto ne donas senperan utilon al la sciencula leganto. Li devas sufiĉe scipovi legi kelkajn naciajn lingvojn, kaj scipovante tion, li ne havas sufiĉan instigon ankaŭ lerni Esperanton.

Por la sciencula verkisto Esperanto estus tre utila, sed ĉiu verkisto volas atingi legantojn. Se la legontoj ne volas lerni Esperanton, kion la verkisto faru?

Per Esperanto ni devas doni kiel eble plej multe, kion la aliaj lingvoj ne povas doni! En mia antaŭa artikolo mi menciis la eblon, kalkuli la nombron de la necesaj nocioj; en ĉi tiu artikolo mi aldonas la eblon plifaciligi la vojon al la hebrea sintakso kaj nociaro. Sammaniere oni povas malfermi la vojon al la hindaj, hinaj kaj islamaj libroj. Kaj ĉu ne la vojo al la grekaj kaj latinaj libroj ankaŭ estas malfacila por multaj homoj? Neniu „basic English“ aŭ alia nacilingva produktajo povas anstataŭi la aspojn. Oni plenplene devas akcepti la ideon de artefarita lingvo por malfermi tiun vojon.

La propaganda valoro de la aspoj estas, ke ili donas senperan utilon al la legantoj; la prudenta legonto do ne bezonas atendi kion aliuloj faros. Tial estas verŝajne ke multaj lernos la aspojn, speciale se oni komencas aspigante la „sanktajn librojn“.

Ĉu la aspoj ne estos konkurencantoj de Esperanto? Ne. La hebrea aspo nepre ne bezonas pli ol cent tute novajn radikojn, tial oni preskaŭe scipovas Esperanton se oni nur lernis tian aspon. Tial ankaŭ ĉiu lernos antaŭe Esperanton, ĉar tio estos la pli facila vojo al la aspoj.

9. Peto pri helpo kaj regularo.

Bedaŭrinde mi ne estas sperta hebrea, kaj neniam estos. Spite tion, mi komencis la faradon de la aspo, por ke mi pli bone povu montri la utilon de la aspoj. Sed mi ne kapblas bone finpretigi ĝin. Mi bezonas helpon de hebrea. Kiu hebrea volas preni la taskon for de mi? Mi estas preta doni al li ĉiujn miajn notojn.

Mi jam kelkfoje diris ke oni faru multajn aspojn. Tiuj aspoj havas la plej grandan valoron, se ili ne nur similas kiel eble plej multe al Esperanto, sed ankaŭ unu al la alia. Ekz. araba aspo povas havi preskaŭ la saman gramatikon kiel hebrea aspo. Septuaginta aspo devas havi la saman vortaron kiel hebrea aspo. Novtestamenta aspo devas havi parte la saman vortaron kiel la septuaginta, parte kiel la nekristane greka.

Do ne estas dezirinde, ke oni faru du aspojn samtempe. Ni do bezonas regularon pri la ĝusta intersekvo. I.S.A.E. faru tiun regularon. Tia regularo ankaŭ devas enhavi rimedojn por la stabileco de la aspoj.

Dum oficiala regularo ankoraŭ ne ekzistas, mi estas preta helpi por trovi la ĝustan intersekvon. Ĉiu faronto aspojn, kaj ĉiu hebrea, preta por finpretigi la hebrean aspon, do skribu al mia adreso: Hoogstraat 105, Wageningen, Nederlando.

INTERNACIA DEPONEJO DE MIKROSKOPAJ PREPARAĴOJ CITOLOGIAJ.

En 1939 la „Unio Internacia por Sciencoj Biologiaj“ petis profesoron P. MARTENS, Direktoro de la Instituto J. B. CARNOY en Leuven, Belgio, repreni la projekton pri internacia deponejo de mikroskopaj preparaĵoj citologiaj (t.e. pri ĉel-esploro), botanikaj kaj zoologiaj. Antaŭe la Unio estis konfidinta tiun projekton al profesoro V. GREGOIRE, nun forpasinta, kies sanostato bedaŭrinde ne plu permesis al li entrepreni ĝian praktikan realigon. Plue la internaciaj cirkonstancoj kaj la militstato instigis la Union prokrasti ĝis nun la informadon pri la kreo de la menciita Deponejo.

Estas celate kunigi en la citologia laboratorio de Instituto Carnoy, kiu estas relative facile atingebla centro, preparaĵojn, el kiel eble plej multaj esplor-centroj devenajn, precipe tiajn kiaj rilatas al publikigitaj laborinformoj. Ĉiu esploranto, interesita pri iu difinita problemo, tiele povos studi surloke, kaj kompare kun la sia, la originalan mikroskopan materialon samteman de aliaj esplorintoj. Estas apenaŭ necese substreki la konsiderindan gravecon, kiun povos akiri tia deponejo, favoronta la akordiĝon de esplorantoj pri studemoj komplikaj, kaj limigonta la vanajn polemikojn ankoraŭ tro ofte ŝutatajn en la sciencan literaturon.

Sed la dezirata celo povos esti atingata nur helpe de la komprenemo kaj kunlaboremo de kiel eble plej multaj specialistoj pri citologio; ilin do petas la iniciatintoj de U.I.S.B. de nun sendi por depono kelkajn preparaĵojn kiuj baze servis al iliaj esplor-publikaĵoj, kaj fari tiajn sendojn ankaŭ estonte. Estas petate marki laŭeble kaj iamaniere la lokojn, kiujn la aŭtoroj konsideras kiel ĉefe demonstraj por sia tezo, aŭ kiuj estis utiligitaj por eventuala bildigo; aldono de specimena ekzemplero de la koncerna publikaĵo estas tre dezirinda. La alsenditaj preparaĵoj restas propraĵo de la sendintoj, kiuj kiutempe ajn povos retropostuli ilin.

Ĉiuj specialistoj pri biologio, konataj pro siaj publikaĵoj, aŭ rajtigataj per akceptinda rekomendo, povos laŭkonvene studigardi la preparaĵojn, troviĝantajn en la deponejo kiu al ili disponigos la tiucelan studrigardejon kaj la necesan instrumentaron, optikan kaj kroman. Se la deponinto ne donis skriban rajtigon, la preparaĵoj ne povos esti pruntedonataj ekster la nomitan instituton.

La ĝenerala sekretario de U.I.S.B.:
Prof. P. VAYSSIERE (Paris).

La administranto de la deponejo:
Prof. P. MARTENS. (Leuven, Belgio).

Aldona noto: La ĉi-supra artikolo estas tradukita el la pariza monata gazeto *La Nature* (julio 1948). — Por efike kaj unuforme demonstri al sciencistoj kaj universitatoj la utilon de Esperanto, estas dezirinde sendi nacilingvajn tradukojn, kun peto por publikigo, al ĉiaj sciencaj kaj aliaj periodaĵoj, nepre aldoninte:

Tradukita el „*Scienca Revuo en Esperanto*“, Purmerend (Nederlando). — Senpaga specimeno estos laŭpete sendata al sciencistoj, doktoroj, profesoroj kaj inĝenieroj.

Pro la graveco kaj propagandivo de ĉi tiu informo, ĉiuj E-periodaĵoj bonvolu represii!

A. LIENHARDT (Mulhouse, Francl.).